

PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE U OBRAZOVANJU

- Odnos programa i kurikuluma
- Odnos programa i programiranja
- Odnos teorijskog modela kurikuluma i vaspitne prakse
- Važnost konteksta u kojem se kurikulum ostvaruje
- Programiranje i planiranje vaspitnog rada

Odnos programa i programiranja

- **program** se pravi : može biti statičan i dovršen
- **programiranje** je posao: kontinuiran i dinamičan proces
- **program** je nužno uopšten i apstraktan
- **programiranje** v-o rada sa grupom dece je konkretan posao
- programiranje je neposredno povezano sa v-o praksom i to dvojako :
 1. Proaktivno – kao nešto što prethodi i usmerava konkretnu pedagošku akciju
 2. Retroaktivno – kao nešto što sledi i uslovljeno je prethodnom pedagoškom akcijom

- svaki vaspitač “programira” svoj rad i ceo vaspitni proces tako što vrši izbor onoga šta će , kada i kako da radi sa decom polazeći od svojih zamisli i programskih zadataka ali uzima u obzir i iskustva iz prethodnog rada
- u novije vreme u upotrebi je sve više termin “kurikulum” i to u značenju **vaspitano-obrazovnog procesa** → kurikulum je ono što se događa između učitelja i učenika → nije statičan, već proces koji teče → odvija se u dinamici među ljudima, u vremenu → u osnovi je praktičan jer se tiče onoga što ljudi rade → nije program, niti plan, niti kurs
- postoji nacrt kurikuluma i on sadrži i program (šta će se i zašto učiti, odnosno raditi) i plan (kada će se učiti) ali sam kurikulum nije direktna i doslovna realizacija programa i plana

- odnos između njih: mapa (plan i program) i teritorija (kurikulum)→mapa je samo slika, nacrt nekih osnovnih karakteristika teritorije; ona može pomoći da se na teritoriji snađemo →poznavanje mape jednog grada nije dovoljno da neko bude dobar turistički vodič po teritoriji koju ona prikazuje
- pojmu prihvatljivom za nas odgovara izraz RAZVIJANJE KURIKULUMA→samo razvijanje otvorenog kurikuluma je vaspitni proces;vaspitni program nije dat pre vaspitnog procesa→dati su problemi, ciljevi i načela a PROGRAM je način oblikovanja samog života u dečjem vrtiću

- ukoliko se programiranje shvati kao način oblikovanja života u dečjem vrtiću onda je ono daleko više od vremenskog raspoređivanja programskih sadržaja i izbora metoda i postupaka kojima će se ti sadržaji prezentovati deci
- u tom slučaju, ono ne obuhvata samo planiranje strukturiranih sekvenci učenja i podučavanja (usmerene aktivnosti u načoj terminologiji) već **ukupan zajednički život u vrtiću** → to znači vrstu odnosa među decom i između njih i vaspitača
- oblikovati život znači **odlučivati o tome kako će se živeti i šta će se raditi**

- zvanični program je samo polazište koje se smešta u konkretni kontekst (konkretne uslove rada, konkretnu grupu dece) i sa njim usklađuje, reinterpreтира i menja → sa druge strane, uključuje i oblikovanje tog konteksta (strukturiranje prostora i vremena, načina grupisanja dece , preciziranje položaja kako dece tako i vaspitača i drugih odraslih)
- podrazumeva svesno promišljanje i **sistematsko preispitivanje** i proveravanje sopstvenih zamisli, pretpostavki, ciljeva s jedne strane, i stvarnih postupaka i njihovih efekata, s druge strane

➤ obavlja se prvo u okviru samog programiranja i to na različitim nivoima:

- godišnjeg programa i plana rada sa datom vaspitnom grupom
- mesečnih ili nedeljnih planova(odnosno programiranja jednog ciklusa ili teme)
- planiranja jedne aktivnosti
- praćenja napredovanja dece i sopstvenog rada
- na taj način programiranje postaje deo integralnog stručnog rada vaspitača, deo jedinstvenog CIKLUSA koji obuhvata:

programiranje

rad u grupi

evaluaciju(samoevaluaciju)

Odnos programa i kurikuluma

- najčešće korišćeni izraz u literaturi :
program → cilj, svrha , zamisao, namera, nacrt, raspored → on je nešto više od samog navođenja sadržaja (građe), onoga što se mora znati i umeti : kakve poglede, stavove, interese, ...steći (*Jelavić, 1993.*).
- **kurikulum** → sadržaj edukacije (nastavni plan i program), kurikulumski sistem (planiranje, primena i vrednovanje), kurikulumске teorije (tehnike kurikulumskog planiranja, odnosno razvoja kurikuluma) → operacionalizacija koncepta kurikulumskog razvoja

Kurikulum podrazumeva (Spodek) :

- a) izlaganje teorijskih osnova na kojima se temeljio plan i program(izbor i raspored sadržaja)
 - b) nudili su se određeni udžbenici, različiti materijali(kurikulumski paket)
 - c) iznosili su se potrebni uslovi ili standardi za planiranje, izvođenje i evaluiranje rezultata
- u većini teorija smatralo se da :postoje poznati propisi za vaspitnu praksu; teorija nije ograničena kontekstom (društvenim, socijalnim i kulturnim); na makronivou nije ograničena ustanovom, okruženjem i osobljem koje radi u njoj)→najčešće se kurikulum posmatrao kao tehnički plan za dostizanje unapred određenih i merljivih ciljeva

Važnost konteksta u kojem se kurikulum ostvaruje

- kontekst - mnoštvo varijabli: šira društvena zajednica, škola, razred, vrtić, i sl. → model koncentričnih krugova među kojima postoji stalna interakcija
- komponente konteksta : **strukturalni kontekst** se odnosi na prvi krug : grupu u vrtiću, vrtić i ustanovljenje uloga i odnosa u grupi → na te grupe deluju “operativne procedure” → vaspitačeva verovanja, vrednosni sistem koji on zastupa
- **sociokulturni kontekst** : varijable šireg društva, npr. sociodemografska slika- socijalni, politički i ekonomski uslovi

- rezultat kombinovanja ova dva konteksta je vaspitno – obrazovna praksa kao **kombinacija vaspitačeve vrednosne orijentacije, znanja i njegove akcije**
- jedni autori se bave kurikulumom, drugi kontekstom
- vaspitač u orijentaciji na kontekst ima važniju ulogu u primeni kurikuluma jer od njegovog sistema vrednosti, znanja i akcije zavisi praksa
- nijedna od koncepcija ne vidi vaspitača kao nekoga ko razvija i konceptualizuje kurikulum

Odnos teorijskog modela kurikuluma i vaspitne prakse

- rezultati istraživanja primene kurikuluma pokazuju da postoje 4 nivoa kurikuluma:
 1. službeni, pisani tekst s koncepcijom koju zastupa
 2. nivo ustanove koji ga prihvata, prerađuje i prilagođava svojim uslovima (fizičkim, oragnizacionim, sociopedagoškim, kulturnim i tradicijskim)
 3. nivo vaspitača koji ga prihvata ali i prerađuje i interpretira na svoj vlastiti način
 4. nivo vaspitačeve realizacije programa u praksi (teorija o akciji i teorija u akciji)

Izgradnja humanistički usmerenog kurikuluma

- Koraci - definisanje osnovnih postavki o:
 - prirodi razvoja i učenja deteta
 - prirodi i funkciji vaspitanja i obrazovanja
 - uređenju i organizaciji instutucionalnog konteksta
 - načinu učestvovanja roditelja
 - kako će se planirati (izbor sadržaja, kako će se učiti i poučavati)
 - kako će se vrednovati napredovanje dece i vaspitača
 - kakve su mogućnosti primene u drugim uslovima(didaktička komponenta)

- kurikulum se ne donosi unapred, strogo određen i završen
- gradi se i razvija zajedničkom akcijom praktičara, po potrebi i istraživača
- gradnja ili razvijanje kurikuluma znači prevođenje vaspitno – obrazovne koncepcije u vaspitnu praksu
- na osnovu zajedničke analize i rasprave potvrđuju se, odbacuju, dograđuju i stvaraju novi →dalje se dograđuje i usavršava kurikulum
- gradi se i razvija na osnovu konkretne prakse → akcenat se stavlja na načine, postupke i metode rada a manje na programske sadržaje →zato se više smatra istraživanjem vaspitno – obrazovne prakse

- novina ovog pristupa – praktičar istražuje svoju praksu, proverava teorijske hipoteze
- razvijanje kurikuluma je pokušaj prevladavanja jaza između teorije i prakse
- više je usmereno na akcijski pristup istraživanju u kome su praktičari istovremeno i istraživači
- novi pristup reflektuje se na celokupnu vaspitno – obrazovnu praksu jer se menja stručni profil vaspitača

Programiranje i planiranje vaspitnog rada

- Programiranje jedne aktivnosti- odgovor na pitanja:
 1. Šta će se raditi ? (izbor sadržaja i aktivnosti)
 2. Kako će se raditi ? (izbor načina i metoda rada)
 3. I zašto ?(svrha, cilj ili razlog)
- zvaničan V-O program je zamisao, model koji propisuje šta će se događati; nužno je statičan, uopšten i završen; na sva pitanja daje načelne i uopštene odgovore
- Planiranje –operativna razrada i konkretizacija zvaničnog programa

- Vaspitač je u procesu programiranja kada bira metode, oblike, sredstva rada, selektuje sadržaje koje planira za neki period
- Istovremeno, reflektuje i svoj lični odnos prema zvaničnom programu- konkretizujući zvanične ciljeve i zadatke tumači ih u svetlu sopstvenih stručnih znanja ali i ličnih stavova i vrednosti → dva vaspitača različito tumače jedan isti program, svako na nivou svoje prakse
- *Program – vrsta modela, STRUKTURU ČINE :*
 - *OPŠTE PRETPOSTAVKE*
 - *OPŠTI CILJ ILI CILJEVI PROGRAMA*
 - *KONKRETNI ZADACI*
 - *SADRŽAJI PROGRAMA*
 - *METODE POUČAVANJA*

- iz pretpostavki sledi formulacija opšteg cilja a zatim razrada konkretnih ciljeva (zadataka), izbor sadržaja programa i obrazovnih metoda
- program čini samo jedan od izvora za planiranje rada-uzimaju se i obzir konkretna deca i uslovi u kojima radi
- odnos između elemenata programa nije statičan i jednosmeran :izbor metoda utiče povratno na zadatke
- razlikuju se formalni (zvanični) i neformalni programi→ skriveni kurikulum- skup svih onih pravila ponašanja, odnosa i uloga koji izlaze iz organizacije i načina funkcionisanja škole a ne nalaze se u zvaničnom v-o programu ili deluju suprotno od njegovih ciljeva

- Šta je v-o program i da li je potreban ?
- Ako pod programom podrazumevamo zvanični, formalni program v-o rada (koji donose prosvetne vlasti)jasno je da on nije nužan
- mnogo je važnija filozofija vaspitanja- teorija na kojoj se zasniva : primer “Montesori program”: nigde eksplicitno ne stoji reč “program “ a sve je do detalja razrađeno
- ono što je u Montesori sistemu do detalja razrađeno izostaje u savremenim programima :
 - shvatanje o prirodi deteta i njegovom razvoju(spontani razvoj)
 - osnovna načela i ciljevi vaspitanja(samoaktivnost)

- precizirana uloga vaspitača
- načela za organizaciju sredine (priređena sredina)
- metodski principi (individualni pristup u intelektualnom vaspitanju ali grupna pravila i grupni rad u sferi socijalnog i emocionalnog razvoja)
- Zaključak : vaspitni program predstavlja prevod jedne teorije vaspitanja → u osnovi svakog programa stoji eksplicitno ili implicitno cela teorija vaspitanja
- vaspitni program kao termin preuzet je iz škole – poreklo mu je u terminima “ nastavni plan i nastavni program” → implicitno je tu već uključena teorija obrazovanja → osnovna funkcija škole da obrazuje – omogući transmisiju znanja → program predstavlja skup određenih i organizovanih znanja a plan – vremensku organizaciju prenošenja tih sadržaja

- ako pod vaspitnim programom podrazumevamo **praktičnu teoriju vaspitanja – onda je program ne samo potreban nego i nužan**
- i kada ne postoji zvaničan, formalni program vaspitni proces u vrtiću se odvija po nekom “programu” ili zamisli → deca su grupisana na neki način i time su neki odnosi među njima mogući a neki nisu → prostor i oprema takođe postoje i sami po sebi daju mogućnost za neke aktivnosti dece i vaspitača a neke druge onemogućavaju → sve ovo je institucionalni kontekst ili “program institucije” koji uvek postoji i deluje

- program ustanove (skriveni program) ima svoju v-o poruku koja može biti različita pa i suprotna onoj koju zvanični program želi da ostvari
- ukoliko se zvanični program ne bavi pitanjima konteksta u kome će se vaspitni proces odvijati utoliko su veće mogućnosti da deluju dva različita programa → rezultat : zvanični program se ne ostvaruje
- zvanični program ima šanse da “deluje” samo ukoliko je to i program vaspitača; tek ukoliko ga vaspitači prihvate , postaje i stvarno program vaspitno – obrazovnog rada
- Stenhaus(engl.pedagog): *program / kurikulum je pokušaj da se iznesu suštinski principi i odlike jednog obrazovnog predloga na takav način da on bude podložen kritičkom preispitivanju i efikasnom prevođenju u praksu*

➤ treba da sadrži :

A) u odnosu na planiranje:

1. principe na osnovu kojih će se vršiti izbor sadržaja(šta će se učiti i čemu će se podučavati)
2. principe na osnovu kojih će se razvijati strategija podučavanja (kako će se učiti i podučavati)
3. principe na osnovu kojih će se odlučivati o redosledu učenja (podučavanja)
4. principe na osnovu kojih će se ustanovljavati moći i slabosti dece i na osnovu kojih će se opšti principi diferencirano primenjivati tako da zadovolje individualne razlike

B) u odnosu na EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE:

1. principe na osnovu kojih će se ispitivati i vrednovati progres dece
2. principe na osnovu kojih će se ispitivati i vrednovati progres vaspitača
3. uputstvo o mogućnosti primene programa u različitim uslovima
4. podatke o varijabilnosti efekata u različitim sredinama i kod različite dece

C) KAO OBRAZLOŽENJE :

1. formulaciju intencija ili cilja programa koja je podložna kritičkoj proveru

- program treba da čini specifikaciju ili izvod jedne koherentne teorije vaspitanja i obrazovanja
- Tri pristupa u izradi programa :
 - a) Obrazovanje kao transmisija – program je uređeni skup sadržaja
 - b) Kao sredstvo za ostvarivanje određenih ishoda- polazi se od formulisanih zadataka
 - c) Kao proces koga određuju “principi postupanja”- strategije učenja i podučavanja a ne sadržaji ili produkti → najbliži predškolskom vaspitanju i obrazovanju

Zaključak o programiranju i planiranju vaspitnog rada:

- *Vaspitač radi u konkretnim uslovima i sa određenom grupom dece i u tim uslovima i sa tom decom realizuje program*
- *Planira šta će, kada i kako da radi , vrši selekciju i menja zadati program u skladu sa uslovima, mogućnostima dece i sopstvenim razumevanjem programa*
- *Samo planiranje je uslovljeno INSTITUCIONALNIM KONTEKSTOM , s jedne strane i IMPLICITNOM PEDAGOGIJOM VASPITAČA, s druge strane→zato se ono što vaspitač radi ne može opisati samo kao vremensko raspoređivanje gradiva: on ponovo stvara program i to program sopstvenog rada→pogodniji termin je PROGRAMIRANJE*